Kharazmi University

Space Economy and Rural Development

Online ISSN: 2588-476x
Homepage: https://khu.ac.ir

Meta-Analysis of the Role of Microenterprises in Empowering Rural Women

Yaser Mohammadi [1]✉ | **Freshteh Avatefi Akmal** [2]

1. Corresponding Author, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran. E-mail: Y.mohammadi@basu.ac.ir
2. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran. E-mail: F.avatefi28@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 11 November 2024
Received in revised form 22 February 2025
Accepted 18 May 2025
Published online 22 September 2025

Keywords:
Employment,
Microcredit,
Rural Women's Empowerment,
Meta-analysis,
Entrepreneurship,
Microenterprise.

ABSTRACT

Objective: In recent decades, the issue of empowering rural women has attracted significant attention from rural development planners. One of the factors that plays a crucial role in this process is the establishment and expansion of microenterprises. The present study was conducted with the aim of examining the impact of creating and developing microenterprises on the empowerment of rural women.

Methods: This study employed meta-analysis as a statistical and systematic method for synthesizing the findings of previous research in the field under investigation. The statistical population consisted of accessible studies addressing the relationship between microenterprises and rural women's empowerment, published in scientific databases (Sid, Ensani, Noormags, Magiran, ScienceDirect, Google Scholar, and Scopus) during the years 2000–2024. In total, 720 studies were identified, of which 30 met the inclusion and exclusion criteria and were analyzed using CMA2 software. Based on the results of heterogeneity tests (Q index and I^2 statistic), a random-effects model was selected. Furthermore, to map the research network and identify frequently occurring concepts in this domain, VOSviewer software was used. For this purpose, research keywords were searched in international databases, and the extracted data from selected articles were stored in CSV format and imported into VOSviewer. Domestic sources were searched separately, and the relevant articles were manually entered into the software. Subsequently, scientometric indicators were analyzed using this tool.

Results: The results of the thematic network analysis using VOSviewer revealed co-occurrence between rural women's empowerment and topics such as entrepreneurship, microcredit, and income. According to Begg and Mazumdar's correlation test, the included studies demonstrated relative symmetry, confirming the absence of publication bias in the present research. The combined effect size was calculated at 0.453, which, based on Cohen's criteria, indicates a moderate impact of microenterprise development on the empowerment of rural women.

Conclusions: The findings of this study demonstrate that the establishment and expansion of microenterprises have a significant and positive effect on the empowerment of rural women. Therefore, strengthening rural women's businesses can serve as a key driver of empowerment, a process that requires supportive systems and institutional backing.

Cite this article: Mohammadi, Y., & Avatefi Akmal, F. (2025). Meta-Analysis of the Role of Microenterprises in Empowering Rural Women. *Space Economy and Rural Development*, 14 (52), 63-82. http//doi.org/10.61882/serd.14.52.3

© The Author(s)
Publisher: Kharazmi University
DOI: http//doi.org/10.61882/serd.14.52.3

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In recent years, the empowerment of rural women has become a central concern for rural development planners. One major factor that contributes to women's empowerment in rural areas is the establishment and growth of micro and small-scale enterprises. Accordingly, this study seeks to assess the influence of creating and expanding such enterprises on the empowerment of rural women.

Methods

This research applied a meta-analytic approach, recognized both as a statistical and systematic method for integrating the findings of prior studies. The study population included accessible research on the relationship between entrepreneurship and the empowerment of rural women, published in scientific databases (Sid, Ensani, Noormags, Magiran, ScienceDirect, Google Scholar, Scopus) between 2000 and 2024. Out of 720 identified studies, 30 met the inclusion criteria and were analyzed using CMA2 software. Due to heterogeneity in the findings, as indicated by the Q and I^2 statistics, a random-effects model was adopted. In addition, VOSviewer software was employed to map the research network and detect frequently occurring terms. Keywords were searched in international databases, with selected data saved in CSV format and imported into VOSviewer. Domestic studies were searched separately, and qualifying articles were entered manually. Scientometric indices were then analyzed through this software.

Results

The thematic network mapping conducted with VOSviewer highlighted strong linkages between women's empowerment and topics such as entrepreneurship, microcredit, and income generation. Results of the Begg and Mazumdar correlation test confirmed relative symmetry in the included studies, indicating an absence of publication bias. The meta-analysis yielded a combined effect size of 0.453, which, according to Cohen's guidelines, represents a moderate impact of small business creation on the empowerment of rural women.

Conclusion

The study's findings underscore the significant positive role of establishing and developing small-scale businesses in empowering rural women. Supporting rural women's entrepreneurial activities is thus a key driver of capacity building and requires the development of supportive institutional systems. These results provide valuable insights for policymakers and planners seeking to strengthen local enterprises and enhance rural women's empowerment. Given the moderate effect size and observed heterogeneity, further research is recommended to explore additional factors influencing women's empowerment and the sustainability of rural enterprises.

Keywords: Employment, Microcredit, Rural Women's Empowerment, Meta-analysis, Entrepreneurship, Microenterprise.

Author Contributions

The level of participation of the authors in this article is equal.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

Acknowledgements
The authors would like to thank all participants of the present study.

Ethical considerations
The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding
This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of interest
The authors declare no conflict of interest.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

دانشگاه خوارزمی

اقتصاد فضا و توسعه روستایی

شاپا الکترونیکی: ۴۷۶X– ۲۵۸۸

Homepage: https://khu.ac.ir

فراتحلیل نقش کسب‌وکارهای خرد در توانمندسازی زنان روستایی

یاسر محمدی [۱] ✉ | **فرشته عواطفی اکمل** [۲]

۱. نویسنده مسئول، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه: Y.mohammadi@basu.ac.ir

۲. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه: F.avatefi28@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۱
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۸
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۳۱

کلیدواژه‌ها:
اشتغال،
اعتبارات خرد،
توانمند سازی زنان روستایی،
فراتحلیل،
کارآفرینی،
کسب‌وکار خرد.

چکیده

هدف: طی دهه‌های اخیر موضوع توانمندسازی زنان روستایی مورد توجه بسیاری از برنامه‌ریزان روستایی قرارگرفته است. یکی از عواملی که بر توانمندسازی زنان روستایی مؤثر هست ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای خرد است. پژوهش حاضر، با هدف بررسی تأثیر ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای خرد بر توانمندسازی زنان روستایی انجام شد.

روش پژوهش: پژوهش حاضر از روش فراتحلیل بعنوان یک روش آماری و نظام‌مند برای ترکیب یافته‌های پژوهش‌های دیگر در زمینه مورد مطالعه بهره برده است. جامعه آماری این پژوهش، پژوهش‌های در دسترس مرتبط با رابطه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی منتشر شده در پایگاههای علمی (Sid، Ensani، Noormags، Magiran، Scienc direct، Google Scholar، Scopus) طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ بود. در مجموع، ۷۲۰ مطالعه در این موضوع به‌دست‌آمد که ۳۰ مورد از آن‌ها بر اساس معیارهای ورود و خروج، شرایط ورود به فرا تحلیل را داشتند و با استفاده از نرم‌افزار CMA2 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در این پژوهش با توجه به نتایج بررسی ناهمگنی از طریق شاخص Q و مجذور I مدل اثرات تصادفی انتخاب گردید. همچنین، برای ترسیم شبکه موضوع پژوهش و دستیابی به واژگان پرتکرار در این حوزه، از نرم‌افزار VOSviewer استفاده شد. بنابراین، کلیدواژه‌های تحقیق در پایگاه‌های خارجی جستجو و داده‌های مقالات انتخابی در فایل CSV ذخیره و به VOSviewer وارد شدند. برای منابع داخلی نیز، جستجو به‌طور جداگانه انجام و مقالات واجد شرایط انتخاب و اطلاعات آنها به‌صورت دستی وارد نرم‌افزار گردید. سپس شاخص‌های علم‌سنجی با این نرم‌افزار تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج ترسیم شبکه موضوعی پژوهش به‌وسیله نرم‌افزار VOSviewer بیانگر وجود هم رویدادی بین توانمندسازی زنان روستایی با موضوعاتی مانند کارآفرینی، اعتبارات خرد و درآمد بود. بر اساس نتایج آزمون همبستگی بگ و مزدار، مطالعات واردشده از تقارن نسبی برخوردار بودند و عدم سوگیری پژوهش حاضر مورد تائید قرار گرفت. بر اساس نتایج، میزان اندازه اثر ترکیبی ۰/۴۵۳ به دست آمد که این اندازه اثر بر اساس معیار کوهن، بیانگر میزان متوسط تأثیرگذاری ایجاد کسب‌وکارهای خرد بر توانمندسازی زنان روستایی است.

نتیجه‌گیری: یافته‌های این مطالعه بیانگر تأثیر معنی‌دار ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای خرد بر توانمندسازی زنان روستایی است. بنابراین توجه به کسب‌وکار زنان روستایی یکی از عوامل موثر بر تقویت توانمندی آنان است که مستلزم سیستم‌های حمایتی است.

استناد: محمدی، یاسر؛ و عواطفی اکمل، فرشته (۱۴۰۴). فراتحلیل نقش کسب‌وکارهای خرد در توانمندسازی زنان روستایی. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۴ (۵۲)، ۸۲-۶۳ http//doi.org/10.61882/serd.14.52.3

ناشر: دانشگاه خوارزمی

© نویسندگان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

مقدمه

توانمندسازی زنان ازجمله مؤلفه‌های مهم در توسعه پایدار است. زنان قربانیان فقر هستند، ازاین‌رو توجه به بهبود موقعیت زنان نفع همگانی را در بردارد (کانگیو[1] و همکاران، ۲۰۲۴). مشارکت زنان در فعالیت‌های مختلف در راستای توسعه روستایی نقش مؤثری دارد، این نیاز احساس می‌شود که زنان روستایی باید در زمینه‌های مختلف توانمند شوند تا از این طریق بتوانند نقش خود را در جامعه ایفا کنند (صبیر[2] و همکاران،۲۰۲۳). توانمندسازی زنان یک مسئله جهانی است که در دهه‌های اخیر به‌عنوان توسعه یک جامعه یا یک ملت به رفاه اجتماعی و اقتصادی زنان به‌دست‌آمده است. (کاسگل[3]، ۲۰۲۰). بحث توانمندسازی زنان در دو دهه گذشته به شکل چشمگیری افزایش‌یافته است (کرمانی؛ ۱۳۹۵؛ چستون،۲۰۰۲؛ هانگ[4] ، ۲۰۱۲؛ سامینا [5]و همکاران، ۲۰۲۰). در ادبیات توانمندسازی، برای تعریف این مفهوم به مفاهیمی نظیر حق انتخاب، کنترل داشتن و دسترسی به منابع، احساس استقلال و اعتمادبه‌نفس بیشتر اشاره‌شده است (کایر[6] و همکاران، ۲۰۰۷). توانمندسازی یا قدرت‌یابی فرآیندی است که طی آن زنان توانایی تشکل و سازمان‌دهی خود را پیدا می‌کنند تا بتوانند اعتمادبه‌نفس خویش را افزایش دهند، حق انتخاب آزادانه و مستقل را برای خود طلب کنند و منابعی را که به مبارزه با فرودستی ایشان و از بین بردن این فرودستی کمک می‌کند، تحت کنترل بگیرند (سعدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ عربخانی و همکاران؛ ۱۳۹۸). مالترا[7] توانمندسازی زنان را فرایندی تعریف می‌کند که به‌وسیله آن زنان برای سازمان‌دهی خودشان توانمند می‌شوند و اعتمادبه‌نفس خود را افزایش می‌دهند و از حقوق خود برای انتخاب مستقل و کنترل بر منابع، که منجر به از بین رفتن جایگاه فرودستی ایشان می‌گردد؛ دفاع می‌کنند (مالترا، ۲۰۰۲). توانمندسازی زنان اصطلاحی است که ارتباط تنگاتنگی با بهبود، ارتقای صلاحیت، تغییر در رفتار و بهبود عملکرد زنان نشان می‌دهد و به‌عنوان یک ایده متداول بشمار می‌رود که بخشی از زبان توسعه است و با بهبود عملکرد زنان بقا را تثبیت می‌کند (گسرل[8]، ۲۰۲۰).

توسعه‌نیافتگی در فضای روستایی باعث شده است که زنان روستایی به‌رغم مشارکت بالا در فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی به‌عنوان اقشاری آسیب‌پذیر در برنامه توسعه روستایی محسوب گردن‌اند (قنبری و انصاری، ۱۳۹۳؛ دیرو[9] و همکاران، ۲۰۱۸). زنان روستایی همواره با مشکلات بیشتری نسبت به مردان و زنان شهری مواجهه هستند (پنیس[10] و همکاران، ۲۰۱۰). ازجمله مشکلاتی که زنان روستایی با آن مواجهه هستند می‌توان به عدم دریافت آموزش کافی، ازدواج زودهنگام، وابستگی مالی به مردان و درامد ناکافی اشاره داشت (گواجی و شرپا[11]، ۲۰۲۰). به‌طورکلی، پایین بودن مهارت‌های اقتصادی- تولیدی زنان، عامل جنسیت و عدم‌حمایت دولت از زنان کارآفرین، اعتمادبه‌نفس پایین، محدود بودن مشارکت زنان در عرصه اقتصادی و سیاسی و مواردی ازاین‌دست کاهش سطح توانمندی زنان را به دنبال داشته است (کرمانی و همکاران، ۱۳۹۵). نتایج مطالعات مختلف نشان داده است که عدم دسترسی زنان به فرصتهای اقتصادی، درآمد، برنامه های اعتباری موانعی بر سر توانمند سازی زنان روستایی هستند (کاسوگا[12]، ۲۰۲۰؛ کوماری و شانکار[13]، ۲۰۲۰).

عوامل مختلفی در فرایند بهبود توانمندسازی روستایی زنان دخالت دارند. در جامعه روستایی، ابعادی چون توانمندی اقتصادی و اجتماعی و روانی، بیشتر از ابعاد دیگر اهمیت دارند، که در این میان قابلیت‌ها و ویژگی‌های زمینه‌ای افراد، دارای نقش و اهمیت خاصی است (تاراسی و همکاران، ۱۳۹۸؛ تری[14]، ۲۰۰۹). توانمندی زنان در بعد اقتصادی یکی از راهه‌ای بهبود وضعیت آنان است

[1] - Kanyagui
[2] - Sabir
[3] - Kusugal
[4] - Hung,
[5] - SUMINAH
[6] - Kaur
[7] - Malhotra
[8] - Gressel
[9] - Diiro
[10] - Pines
[11] - Guvaju & Sherpa
[12] - Kasoga
[13] - Kumari & Shankar
[14] - Terry

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

(صیده و همکاران، ۱۳۹۶). هدایت زنان به سمت فعالیت‌های تولیدی و درامد زا یکی از مهم‌ترین راهکارهای برای از بین بردن فقر زنان، توانمندسازی آن‌هاست(بوز[1] و کومپنی، ۲۰۱۲). بر اساس پژوهش‌های انجام‌گرفته در این حوزه ایجاد کسب‌وکار و اشتغال زنان باعث افزایش قدرت تصمیم‌گیری زنان می‌گردد. که درنهایت توانمندی آن‌ها از این فرآیند حاصل می‌شود (کرمانی و همکاران، ۱۳۹۷؛ خسروی و همکاران، ۱۳۹۷؛ خان[2] و همکاران،۲۰۱۶؛ بلینک[3] و همکاران، ۲۰۱۸؛ اکتر[4] و همکاران ۲۰۲۰). با توجه به اینکه فعالیت‌های عمده‌ی مناطق روستایی توسط زنان انجام می‌پذیرد، لذا در چارچوب مفهوم توسعه‌ی روستایی و کشاورزی، آنچه بیشتر باید مورد دقت و توجه قرار گیرد، تأکید بر ارتقای کیفیت و توانمندسازی این منابع عظیم انسانی و بهبود وضعیت و شرایط کار زنان در عرصه جوامع روستایی است (گلکار فرد و همکاران، ۱۳۹۸). با توجه به موارد ذکرشده پژوهش حاضر با روش فرا تحلیل به بررسی نقش ایجاد و توسعه کسب‌وکار بر توانمندسازی زنان روستایی پرداخته است.

پیشینه پژوهش

توانمندسازی مفهومی است که در دهه‌های اخیر و به‌ویژه در بین کشورهای درحال‌توسعه، وارد ادبیات سیاست‌گذاری شده است و ازآنجایی‌که بر استقلال و قدرت تصمیم‌گیری شهروندان در انتخاب‌های گوناگون ایشان در عرصه‌های متفاوت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... تأکید دارد دارای اهمیت است (موسوی و روان‌خواه، ۱۳۹۵). توانمندسازی به‌صورت عام از ابتدای خلقت بشر وجود داشته است. اما این اصطلاح به‌طور خاص در سال ۱۹۸۰ در رشته مدیریت طرح شد (کیانی سلمی و همکاران، ۱۳۹۹). تاکنون معانی مختلفی از توانمندسازی در لغت‌نامه‌های ارائه‌شده است که می‌تواند دامنه‌ای از "دادن قدرت به " و "دادن ظرفیت انجام برخی فعالیت‌های ذهنی یا فیزیکی " تا "محول کردن اختیار برای حقوق قانونی " در برگیرد (کالرکر[5]، ۲۰۰۴). برای این واژه، در فرهنگ‌های مختلف معانی متفاوتی وجود دارد و مترادف با واژه‌های توانایی، رشد، پیشرفت، اصلاح و بهبود، چیرگی و تسلط است (شرما[6] و گپتا، ۲۰۱۷).

از توانمندسازی تعاریف مختلفی ارائه‌شده است. طبق تعریف بانک جهانی، توانمندسازی عبارت است از بالا بردن توانایی افراد و گروه‌ها برای تصمیم‌گیری و انتقال این تصمیمات به فعالیت‌ها و نتایج دلخواه؛ یعنی تصمیمات خود را به فعالیت‌ها و نتایج دلخواه انتقال دهد (بانک جهانی، ۲۰۱۲). توانمندسازی زنان عبارت است از توانایی ایجاد یا بیان انتخاب‌های استراتژیک و معنادار و تصمیمات مربوط به زندگی (اندرسون[7] و همکاران، ۲۰۱۷). توانمندسازی، فرایندی است که در آن، زنان توانایی سازمان‌دهی خود را پیدا می‌کنند تا اعتمادبه‌نفس خود را افزایش دهند؛ حق انتخاب آزادانه و مستقل را برای خود طلب کنند و منابعی را که به مبارزه با فرودستی آن‌ها و از بین بردن این فرودستی کمک می‌کند، کنترل کنند. توانمندسازی زنان روستایی در رویه، سازوکارها و نهادهای بین‌المللی، باسیاست‌ها و برنامه‌های مربوط به امور روستا و در رأس آن‌ها امور کشاورزی و روستایی دنبال می‌شود (کاموری[8] و همکاران، ۲۰۱۵). از دیدگاه آگبومه[9] (۲۰۰۱) توانمندسازی زنان فرآیند پویایی است که طی آن زنان سعی می‌کنند تا ساختارهایی را که آن‌ها را در حاشیه نگاه می‌دارد، دگرگون سازند(. توانمندسازی زنان روستایی یکی از راهکارهای ارتقا نقش زنان در توسعه ملی و افزایش قدرت چانه‌زنی آن‌ها هست (گراد و پالکاد، ۲۰۲۰).

لانگه[10]، یکی از نظریه‌پردازان فمینیستی، معتقد است که برای توانمندسازی زنان باید پنج مرحله را طی کرد که عبارت‌اند از: رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل (صیده و همکاران، ۱۳۹۶).

1 - Booz
2 - Khan
3 - Banik
4 -Akter
5 - Karlekar
6 - Sharma
7 - Anderson
8 - Kuumuori Ganle
9 - Ugbomeh
10 - Longwe

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

یکی از مدل‌های مهم درزمینه توانمندسازی زنان مدل لانگه (۱۹۹۱) است. او پنج سطح را برای توانمندسازی زنان در نظر می‌گیرد که عبارت‌اند از رفاه ، دسترسی، مشارکت، کنترل، آگاهی. کبیر[1](۲۰۰۳) برای توانمندی سه بعد عاملیت، منابع و دست آورده‌ی را در نظر می‌گیرد. به عقیده بنت توانمندسازی معرف یکی از رویکردهای مبتنی بر بسیج اجتماعی است. یکی از عناصر کلیدی در بیشتر این رویکردها به کمک به فقرا و افراد طردشده برای به فعلیت رساندن قدرت حاصل از عمل جمعی آن‌هاست (بنت[2] ، ۲۰۰۲).

نظریه سقف شیشه‌ای عوامل مؤثر بر عدم توانمندسازی زنان را به سه دسته اصلی تقسیم‌بندی می‌کند. نخست، عوامل سازمانی که شامل قوانین دولتی، ویژگی‌های شغلی، محیط کاری و تجربه کاری می‌شود. این عوامل به‌طور مستقیم بر فرصت‌های شغلی و پیشرفت زنان در محیط‌های کاری تأثیر می‌گذارند. دوم، عوامل نگرشی که شامل ارزش‌ها و باورهای اجتماعی، کلیشه‌ها و تعصبات در ذهن مردم است و می‌تواند مانع از پذیرش و حمایت از نقش‌های فعال زنان در جامعه شود. سوم، عوامل فرهنگی که به نهادهای فرهنگی، سنت‌ها و آداب و رسوم جامعه اشاره دارد و تأثیر قابل توجهی بر نقش زنان در محیط‌های کاری دارد. این تقسیم‌بندی به وضوح نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل مختلف قرار دارد و برای رسیدن به تغییرات مثبت در این زمینه، نیاز به توجه به تمامی این عوامل است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۸).

در این راستا یکی از عوامل اصلی برای تعیین میزان موفقیت فعالیت‌های اقتصادی و اعمال شیوه‌های عملکرد در سطوح بالا، برخورداری نیروی کار از توانمندی شغلی و مهارت‌هاست (مورتی و حمل[3]، ۲۰۲۰). اشتغال زنان با توانمندی و توانمندسازی آنان عجین است به‌طوری‌که توانمندی‌های آنان پیش‌نیازی برای ورود به یک کسب‌وکار است درعین‌حال اشتغال و کسب‌وکار آنان راهکاری مؤثر جهت توانمندسازی این قشر محسوب می‌گردد (نادری مهدیی و همکاران، ۱۳۹۳). نتایج بررسی مطالعات انجام‌گرفته در این حوزه بیانگر رابطه بین ایجاد و توسعه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی است (قلی پور و همکاران ۱۳۹۰؛ سعدی و جلیلیان، ۱۳۹۳؛ یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۴؛ گلکار فرد و مقدم، ۱۳۹۸؛ ساتیاباما[4] و همکاران، ۲۰۱۰؛ دات و گریب[5]، ۲۰۱۶؛ پال و مندل[6]، ۲۰۱۸؛ چاندری و ماتلیب[7]، ۲۰۱۹).

با این حال، نقدی بر این پژوهش‌ها وجود دارد؛ اکثر این مطالعات فاقد یک رویکرد جامع و یکپارچه هستند. در واقع، پژوهش‌های موجود به بررسی‌های جداگانه و مجزایی پرداخته‌اند که ممکن است نتایج متناقض یا غیرقابل تعمیمی را به همراه داشته باشد. به همین دلیل، پژوهش فراتحلیلی که به تجزیه و تحلیل اثرات چندین پژوهش در این زمینه بپردازد، ضروری به نظر می‌رسد. این پژوهش به روش فراتحلیل انجام گرفته است تا بتواند نتایج و الگوهای کلی‌تری را از ترکیب داده‌های موجود استخراج کند و به درک بهتری از رابطه بین ایجاد و توسعه کسب‌وکار و توانمندسازی زنان روستایی دست یابد.

روش‌شناسی پژوهش

۱. داده‌ها و روش کار

۱-۱. طرح تحقیق: فراتحلیل

مقاله حاضر ازنظر هدف کاربردی است و در زمره پژوهش‌های کمی قرار می‌گیرد. در این پژوهش از فرا تحلیل به‌عنوان یک فن آماری جهت تعیین، جمع‌آوری، ترکیب و خلاصه نمودن یافته‌های پژوهشی با موضوع نقش کسب‌وکار بر توانمندسازی زنان روستایی انجام‌گرفته است. فرایند فرا تحلیل بیش از یک فن آماری، یک روش‌شناسی برای بررسی نظام‌دار مجموعه‌ای از پژوهش‌ها، صورت‌بندی دقیق فرضیه‌ها، انجام یک جستجوی جامع و تهیه ملاک ورود یا حذف مقاله‌ها، ثبت و نگهداری ترکیب آماری داده‌ها

1 - Kabeer
2 - Bennett
3 - Murthi & Hammell
4 - Sathiabama
5 - Dutt & Grabe
6 - Pau l& Mandal
7 - Choudhry & Mutalib

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

و اندازه‌های اثر به‌دست‌آمده از بررسی‌های متعدد، جستجوی تعدیل‌کننده‌ها و متغیرهای میانجی برای تبیین اثرات موردنظر و گزارش نتایج است. فرا تحلیل را هنر ترکیب تحقیقات و تحلیل‌ها است می‌نامند و روش کمی برای تلفیق نتایج تحقیقات مستقل و مشابه و ترکیب یافته‌های آن‌ها برای ارزیابی اثربخشی عمل آزمایشی است.

غالب فرا تحلیل‌ها بر دو مدل آماری اثر ثابت و مدل اثرات تصادفی مبتنی هستند. برای این‌که مدل نهایی فرا تحلیل مشخص شود، بایستی مجموعه تحلیل‌های ناهمگنی برای اطمینان از وجود I کوکران[1] و مجذور Q متغیرهای تعدیل‌کننده انجام گیرد. با توجه به بررسی این شاخص‌ها در پژوهش حاضر از مدل اثرات تصادفی بهره گرفته‌شده است.

۱-۲. استراتژی جستجو و انتخاب مطالعات

جامعه آماری این پژوهش، پژوهش‌های در دسترس مرتبط با رابطه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی در داخل و خارج کشور است. که طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ منتشرشده‌اند. به‌منظور جستجوی مقالات مرتبط، واژگان کلیدی پژوهش در پایگاه‌های معتبر داخلی ازجمله Magiran, Noormags, Ensani, Sid و پایگاه‌های معتبر خارجی از جمله Google Scholar, Scopus و Science direct جستجو شدند. کلمات کلیدی که مورد جستجو در این پژوهش عبارت‌اند از: توانمندسازی زنان روستایی (Empowerment of rural women)، کسب‌وکار (Business)، اشتغال (Occupation, Employment)، خوداشتغالی (Self-employment) و کارآفرینی (Entrepreneurship).

نرم‌افزار VOSviewer اساساً به‌عنوان یک ابزار قوی برای نمایش بصری شبکه‌های علمی و واژگان کلیدی شناخته می‌شود و قابلیت جستجوی مستقیم یا استخراج داده‌ها از پایگاه‌های داده خارجی و منابع داخلی مانند SID یا Magiran را ندارد. بنابراین، ابتدا، کلیدواژه‌های مورد پژوهش در پایگاه‌های خارجی جستجو شدند و داده‌های کتابشناختی مقالات منتخب در فایل CSV ذخیره و وارد نرم‌افزار VOSviewer گردیدند. برای منابع داخلی نیز که در پایگاه خارجی همانند اسکوپوس نمایه نمی شوند، جستجو بصورت جداگانه در هر پایگاه داخلی انجام و مقالاتی که واجد شرایط ورود به مطالعه را داشتند انتخاب و اطلاعات کتابشناختی آنها بصورت دستی وارد نرم افزار گردید. سپس به کمک این نرم‌افزار شاخص‌های علم‌سنجی تحلیل شدند.

۱-۳. معیارهای ورود و خروج

ملاک‌های ورود تحقیقات به فراتحلیل در این پژوهش عبارت‌اند از:

در عنوان یا واژه‌های کلیدی، یکی از واژگان کلیدی این پژوهش وجود داشته باشد.

- پژوهش‌ها به روش کمّی انجام‌شده باشند.
- روش گردآوری داده‌ها پرسشنامه باشد.
- اطلاعات لازم جهت محاسبه اندازه اثر گزارش شده باشد.
- به بررسی رابطه بین ایجاد و توسعه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان پرداخته باشند.
- در روش تحقیق به جامعه آماری و حجم نمونه اشاره‌شده باشد.

بنابراین با توجه به معیارهای ورود کلیه پژوهش‌هایی که به روش مروری و کیفی انجام‌شده بودند، پژوهش‌هایی که اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر نداشتند و در روش تحقیق به‌صورت شفاف به ابزار گردآوری داده‌ها و جامعه و نمونه آماری اشاره نشده بود، از این مطالعه خارج شدند.

۱-۴. ارزیابی متن مطالعات

بر اساس ملاک‌های ورود به فرا تحلیل که در بخش قبلی به آن‌ها اشاره گشت متن مطالعات انجام‌شده موردبررسی قرار گرفت و بر اساس معیارهای اشاره‌شده در بخش شرایط ورود تعداد ۳۰ پژوهش دارای شرایط علمی و روش‌شناختی مناسب بودند، برای ورود به فرا تحلیل انتخاب شدند. در این بخش طبق ملاک‌های ورود ذکرشده در بخش معیارهای ورود و خروج و بر اساس واژه‌های

[1] - Cochran

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

کلیدی ذکرشده، به شناسایی و انتخاب نهایی مقالات دارای شرایط ورود به مطالعه پرداخته شد. پژوهش‌های انتخاب گشته دارای ویژگی‌های زیر بودند:

– به بررسی رابطه بین ایجاد و توسعه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی پرداخته بودند.

– رابطه بین ایجاد و توسعه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی را به روش همبستگی موردبررسی قرار داده بودند.

– دارای اطلاعات کافی برای محاسبه اندازه اثر بودند.

فرآیند انتخاب مقالات برای ورود به فرا تحلیل در شکل (۱)، قابل مشاهده است. این بخش شامل مراحل شناسایی مطالعات، غربالگری مطالعات، انتخاب مطالعات واجد شرایط و لیست نهایی مطالعات است.

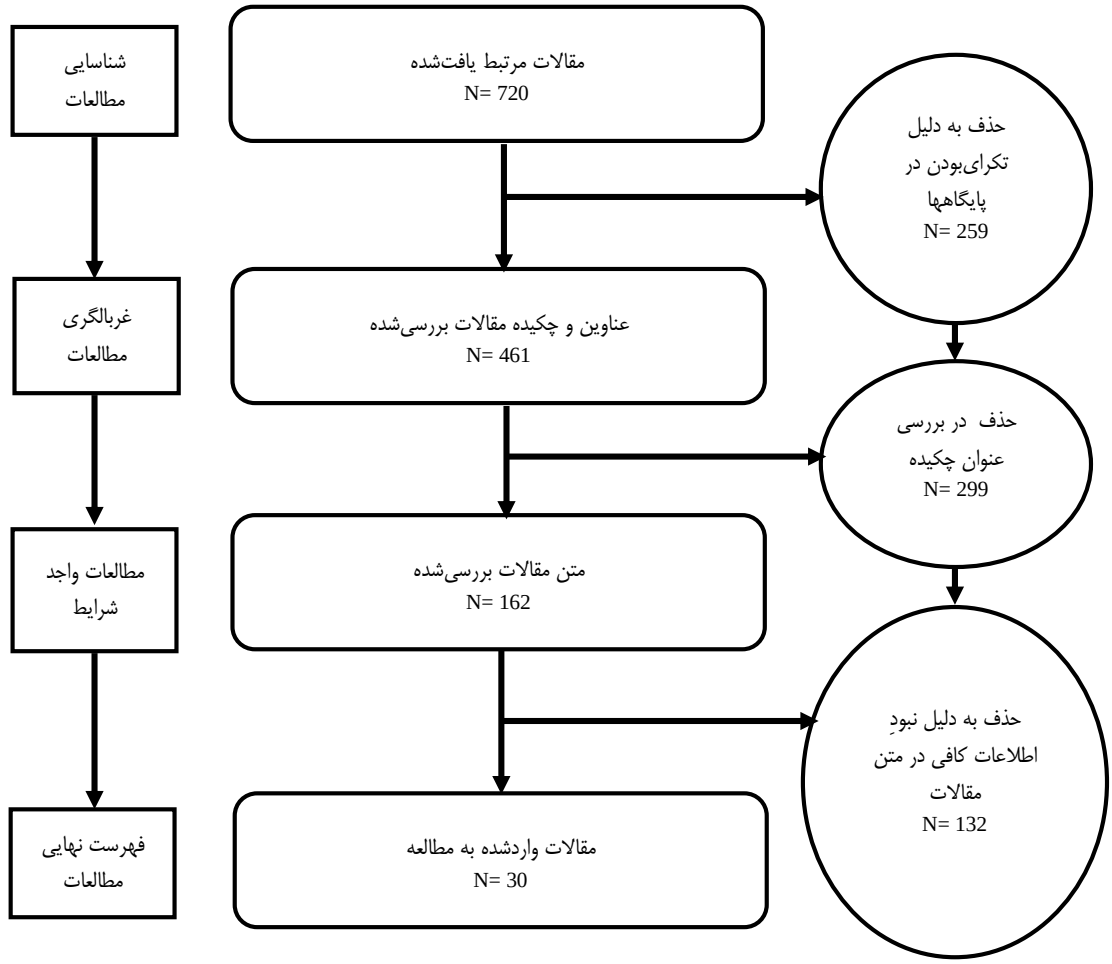

شکل ۱. فرآیند انتخاب مقالات برای ورود به فراتحلیل

۱–۵. نتایج جستجوی اطلاعات

در این پژوهش، برای استخراج اطلاعات موردنیاز، از چک‌لیست فراتحلیل پریزما به اقتباس موهر[1] و همکاران (۲۰۰۲)، استفاده شد و گزارش پژوهش‌های اولیه در این فرم ثبت گردید. بیانیه PRISMA دارای یک چک‌لیست ۲۷ آیتمی است و برای هر آیتم ۳ گزینه: قابل‌اجرا نیست، گزارش نشده است و گزارش‌شده است؛ که در آن چگونگی نگارش عنوان، خلاصه، روش‌ها، نتایج، بحث و منبع تأمین‌کننده بودجه مطالعه مورد سؤال قرارگرفته است. در صورت واضح نبودن معیارهای PRISMA در مقاله، خواندن قسمت‌های مبهم مقاله، تا چند بار تکرار می‌شد تا برداشت دقیقی از گزارش ارائه‌شده، به‌دست آید.

۱–۶. ابزار تجزیه‌وتحلیل اطلاعات

[1] - Moher

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

در پژوهش حاضر برای ترسیم شبکه موضوعی مطالعات انجام‌گرفته در حوزه توانمندسازی زنان روستایی ، شبکه مجلات منتشرکننده مقالات حوزه توانمندسازی زنان روستایی و شبکه کشورهای انتشار کننده مقالات این حوزه از افزارVOSviewer بهره گرفته شد. علاوه بر این منظور بررسی اندازه اثر، مفروضه ناهمگنی مطالعات، خطای انتشار از نرم‌افزار CMA2 استفاده شد.

به‌طورکلی خلاصه‌ای از مراحل شش‌گانه روش تحقیق در این پژوهش در شکل (۲)، قابل مشاهده است.

شکل ۲. مراحل روش تحقیق

یافته‌های پژوهش

۱. توصیف شبکه مطالعات انجام‌گرفته در حوزه توانمندسازی زنان روستایی

در این بخش شبکه ژورنال‌های منتشرکننده مقالات حوزه توانمندسازی زنان روستایی به کمک نرم‌افزار واس ویور ترسیم شده است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده ژورنال word development، plos one، reproductive healf به ترتیب ۲۳، ۲۰، ۱۷ مقاله درزمینه توانمندسازی زنان روستایی طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ به چاپ رسانده‌اند. همان‌طور که در شکل (۳)، قابل‌مشاهده است ژورنال‌هایی که از سال‌های ۲۰۱۸ به بعد به سمت چاپ مقالات توانمندسازی زنان گرایش پیداکرده اند به رنگ زرد قابل‌مشاهده هستند (sustainability (switezerland و plos one). همچنین با نگاهی به شبکه مطالعات انجام‌گرفته در حوزه توانمندسازی زنان روستایی می‌توان دریافت شروع توجه مجلات به مقوله توانمندسازی زنان روستایی از سال ۲۰۱۰ به بعد بوده است.

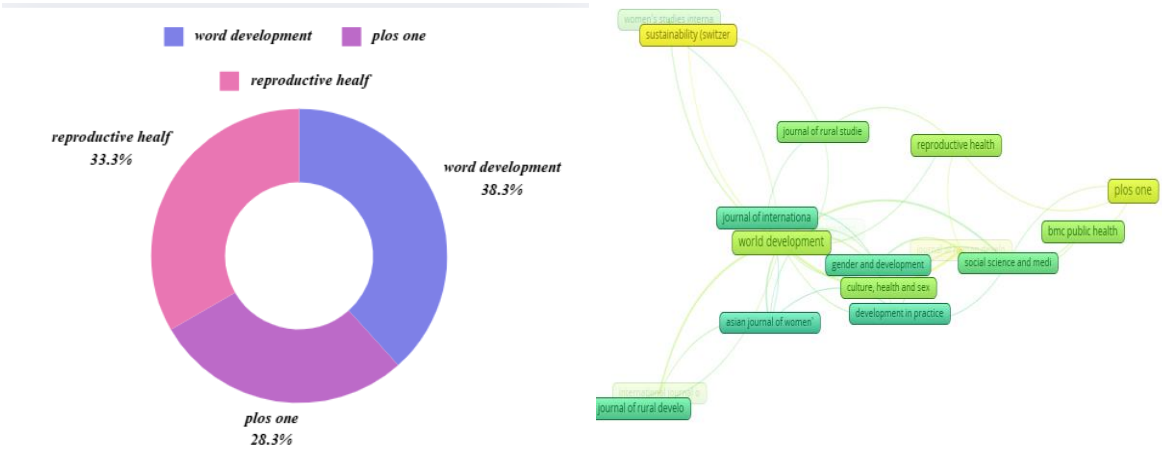

شکل ۳. شبکه مجلات منتشرکننده مقالات حوزه توانمندسازی زنان روستایی

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

شکل (۴)، نمایان گر کشورهای منتشرکننده مقالات در حوزه توانمندسازی زنان روستایی هست. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، کشورهای United State، India، United Kingdom، Bangladesh به ترتیب با چاپ ۳۸۰، ۳۲۲، ۱۶۲ و ۹۰ مقاله، پیشتاز مطالعه و انتشار مقاله در این زمینه می‌باشند. همچنین بر اساس این شکل، کشورهایی که اخیراً به بررسی توانمندسازی زنان روستایی پرداخته‌اند به رنگ زرد قابل‌مشاهده هستند که می‌توان به کشورهای کره شمالی، کلمبیا و اندونزی اشاره داشت. همان‌گونه که از شبکه زیر قابل‌مشاهده است اکثر کشورهای جهان‌بین سال‌های ۲۱۰ تا ۲۰۱۵ به بررسی موضوع توانمندسازی زنان روستایی پرداخته‌اند. همان‌گونه که در شکل (۴)، قابل‌مشاهده است کشورهای درحال‌توسعه مطالعات بیشتری درزمینه توانمندسازی زنان روستایی انجام داده‌اند.

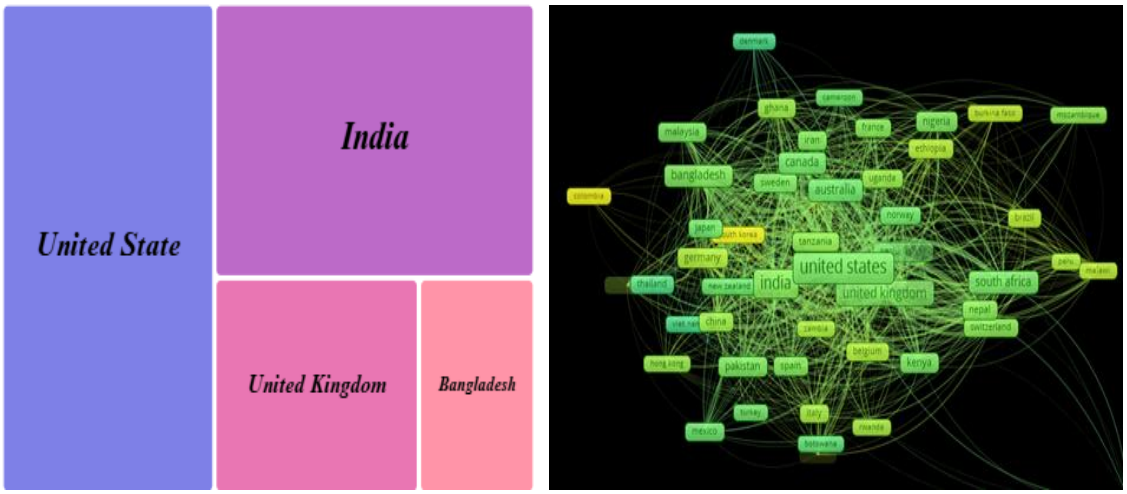

شکل ۴. شبکه کشورهای منتشرکننده مقالات درزمینه‌ی توانمندسازی زنان روستایی

در شکل (۵)، بیشترین کلیدواژه‌هایی که در حوزه مقالات توانمندسازی زنان روستایی قابل‌مشاهده است. همان‌طور که در این شکل قابل‌مشاهده است، کلیدواژه‌هایی که در سال‌های اخیر در این حوزه به کار گرفته‌شده است به رنگ زرد نمایان گردیده است. نتایج حاصل از تحلیل هم واژگانی مقالات این حوزه بیانگر ارتباط توانمندسازی زنان با کلید واژه‌هایی چون کارآفرینی، اعتبارات خرد، درآمد، همکاری در گروه‌های خودیار هست که این مطالعه به بررسی این ارتباط از طریق روش فرا تحلیل پرداخت. علاوه بر این در شبکه ترسیم شده موضوعات جدیدی که در ارتباط با توانمندسازی زنان روستایی موردتوجه قرارگرفته است به رنگ زرد درآمده‌اند، موضوعاتی مانند کارآفرینی و اعتبارات خرد ازجمله موضوعاتی هستند که در سال‌های اخیر موردتوجه واقع شده‌اند.

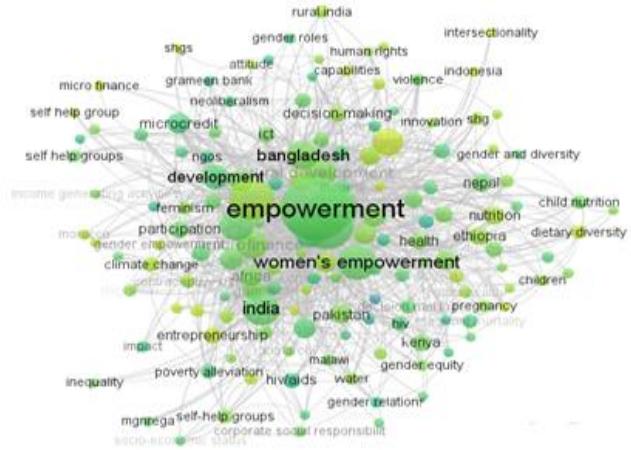

شکل ۵. شبکه موضوعی توانمندسازی زنان روستایی

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

۲. نتایج حاصل از فراتحلیل

همان‌طور که اشاره شد، از پژوهش‌هایی که در حوزه توانمندسازی زنان روستایی انجام‌گرفته است تعدادی به بررسی رابطه بین توانمندسازی زنان روستایی با ایجاد و توسعه کسب‌وکار پرداخته‌اند که در شکل (۱)، به فرآیند انتخاب آن‌ها برای فرا تحلیل اشاره گشته است در این بخش نتایج حاصل از فرا تحلیل ارائه گشته است. اطلاعات اولیه این پژوهش‌ها در جدول (۱)، قابل مشاهده است.

جدول ۱. اطلاعات اولیه مقالات واردشده به فراتحلیل

شماره	نام نویسنده و سال	عنوان	حجم نمونه	نوع آزمون
۱	قلی پور و همکاران (۱۳۹۰)	رابطه عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار. رفاه اجتماعی	۲۴۰	اسپیرمن
۲	نیکی نامی و همکاران (۱۳۹۱)	عوامل اقتصادی مؤثر بر توانمندسازی اعضای تعاونی‌های روستایی زنان استان ایلام	۱۲۸	اسپیرمن
۳	کرد و آبتین (۱۳۹۲)	بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در استان سیستان و بلوچستان با تمرکز بر توسعه‌ی مراکز رشد روستایی، توسعه‌ی فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و توانمندسازی زنان روستایی	۱۴۰	پیرسون
۴	یگانه و همکاران (۱۳۹۳)	بررسی آثار اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی فقرای روستایی مطالعه موردی: دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان	۵۳	پیرسون
۵	سعدی و همکاران (۱۳۹۳)	تأثیر کسب‌وکارهای خانگی بر توانمندی اجتماعی زنان روستایی	۱۶۱	تحلیل مسیر
۶	نجفی کانی و وصال (۱۳۹۴)	نقش مدیریت محلی در توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان استرآباد جنوبی شهرستان گرگان)	۲۰۰	اسپیرمن
۷	ابوالفتح زاده و همکاران (۱۳۹۵)	ارزیابی عوامل مؤثر در توانمندسازی زنان روستایی شهرستان اصفهان	۲۲۲	رگرسیون
۸	عنابستانی و همکاران (۱۳۹۶)	تحلیل نقش مدیریت پروژه های کارآفرینانه در توانمندسازی زنان روستایی مورد: اعضای نظام صنفی کشاورزی شهرستان محلات	۱۱۳	پیرسون
۹	فراشی و همکاران (۱۳۹۶)	اعتبارات خرد، توانمندی یا ناتوانمندی اجتماعی زنان روستایی: مورد مطالعه شهرستان نهاوند	۱۲۷	رگرسیون
۱۰	سعیدی و همکاران (۱۳۹۶)	بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی (مورد پژوهشی: شهرستان چرداول، استان ایلام)	۷۰	پیرسون
۱۱	تاراسی و همکاران (۱۳۹۷)	بررسی عوامل و محرک‌های مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: شهرستان زنجان)	۳۸۱	رگرسیون
۱۲	گلکار فرد و رضایی مقدم (۱۳۹۸)	رابطه‌ی کارآفرینی با ابعاد توانمندی زنان روستایی استان فارس	۳۹۳	پیرسون
۱۳	محمدی و همکاران (۱۳۹۸)	تحلیل عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر توانمندی زنان روستایی دریافت‌کننده اعتبارات خرد (مورد مطالعه استان‌های کرمانشاه و همدان)	۱۴۱	پیرسون
۱۴	قربانی و همکاران (۱۳۹۸)	تأثیر ابعاد توانمندسازی و نقش میانجیگری خودکارآمدی بر تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار پایدار روستایی	۵۷۷	تحلیل مسیر
۱۵	کایر[1] و همکاران (۲۰۰۷)	توانمندسازی زنان روستایی: تحلیلی بر محدودیت‌ها	۱۰۰	پیرسون
۱۶	شاراما و کانتا وارما[2] (۲۰۰۸)	توانمندسازی زنان از طریق فعالیت‌های کارآفرینی گروه‌های خودیاری	۱۸۳	پیرسون
۱۷	باس[3] و همکاران (۲۰۰۹)	نقش جنسیت در فعالیت‌های اقتصادی با مرجع ویژه به مشارکت زنان و توانمندسازی در بنگلادش روستایی	۲۰۰۰	رگرسیون

[1] - Kaur
[2] - Sharma &Kanta Varma
[3] - Bose

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

شماره	نام نویسنده و سال	عنوان	حجم نمونه	نوع آزمون
۱۸	آران و جوترمی[1] (۲۰۱۱)	نقش میکرو سرمایه‌گذاری در توانمندسازی زنان	۳۰۰	رگرسیون
۱۹	آنکان[2] و همکاران ۲۰۱۱	کشاورزی محصولات جنگلی و توانمندسازی زنان روستایی در غنا	۲۰۰	پیرسون
۲۰	سلطان[3] و همکاران (۲۰۱۱)	عوامل مؤثر بر خودمختاری و تصمیم‌گیری زنان در جوامع روستایی	۳۳۹	رگرسیون
۲۱	ادریس و ایلیس[4] (۲۰۱۲)	نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان پاکستان	۵۴	کندال
۲۲	مارو و چمیور[5] (۲۰۱۳)	مداخلات خرد و توانمندسازی زنان کارآفرینان حوزه های انتخابیه روستایی در کنیا	۸۰	پیرسون
۲۳	دئو[6] و همکاران (۲۰۱۶)	مشارکت زنان در توسعه اجتماعی – اقتصادی در مناطق روستایی، رواندا	۷۸	پیرسون
۲۴	هزریکا و گوز وامی[7] (۲۰۱۶)	درآمد خرد حاصل از کارآفرینی در منزل و توانمندی زنان روستایی؟شواهدی از بخش خزانه‌داری در آسام	۳۲۸	رگرسیون
۲۵	آدوجی[8] و همکاران (۲۰۱۹)	مسئولیت اجتماعی صنفی و نقش زنان روستایی در توسعه کشاورزی پایدار در آفریقای جنوب صحرای آفریقا: شواهدی از دلتای نیجریه در نیجریه.	۲۳۳	رگرسیون
۲۶	اسلام[9] و همکاران (۲۰۲۰)	تأثیر کارآفرینی مالی و سوادآموزی برنامه توانمندسازی زنان: مطالعه موردی در منطقه خولنا	۱۲۰	رگرسیون
۲۷	ناصری[10] و همکاران (۲۰۲۰)	طراحی مدل توانمندسازی زنان روستایی ایلام مبتنی بر اشتغال	۳۷۴	پیرسون
۲۸	اکتر و چنج[11] (۲۰۲۰)	ابتکارات توانمندسازی پایدار در میان زنان روستایی از طریق وام های خرد در بنگلادش	۴۲۸	رگرسیون
۲۹	وکویس[12] و همکاران (۲۰۲۳)	توسعه گردشگری، کارآفرینی و توانمندسازی زنان – تمرکز بر حومه صربستان	۵۱۳	رگرسیون
۳۰	چن[13] و همکاران (۲۰۲۴)	افزایش کارآفرینی زنان بازگشته به خانه در توسعه روستایی چین: تولید خود کارآفرین از طریق توانمندسازی، همکاری و شبکه سازی	۶۵۰	رگرسیون

۳. بررسی مفروضه ناهمگنی مطالعات

یکی از مفروضات اصلی در فراتحلیل، آزمون همگنی مطالعات است که به‌منظور بررسی این مفروضه از آزمون Q کوکران استفاده شده است.

جدول ۲. نتایج حاصل از آزمون همگنی مطالعات انجام‌شده در زمینه نقش ایجاد و توسعه کسب‌وکار بر توانمندسازی زنان روستایی

مدل	مقدار آزمون (Q)	درجه آزادی (DF)	سطح معنی‌داری	(I2) I-Squared
تصادفی	۷۰۰/۷۳۷	۲۷	۰/۰۰۱	۹۶/۱۴۷

1 - Aruna & Jyothirmayi
2 - Ahenkan
3 - Sultana
4 - Idrees & Ilyas
5 - Maru & Chemjor,
6 - Deo
7 - Hazarika & Goswami
8 - Uduji
9 - Islam
10 - Naseri
11 - Akhter & Cheng
12 - Vukovic
13 - Chen

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

با توجه به نتایج آزمون Q کوکران Q = ۷۰۰/۷۳۷ به دست آمد که با توجه به معنی‌داری (P > ۰/۰۱)، فرض صفر مبنی بر همگن بودن مطالعات رد شده و فرض ناهمگونی مطالعات تائید گشت. بنابراین میزان Q نشانگر وجود ناهمگنی در مطالعات بررسی شده است. همچنین نتایج مجذور L نشان می‌دهد که حدود ۹۶ درصد از تغییرات کل مطالعات به ناهمگنی آنان مربوط است. بر اساس دو شاخص ناهمگنی ذکرشده مدل اثرات تصادفی به‌عنوان مدل فرا تحلیل انتخاب شد.

۴. بررسی خطای تورش (انتشار) مطالعات

مفروضه بررسی خطای انتشار یکی از اصلی‌ترین مفروضات فراتحلیل است. نمودار قیفی یکی از رایج‌ترین روش‌ها به‌منظور بررسی خطای انتشار است. در شکل (۶)، وضعیت سوگیری مطالعات انجام‌شده درزمینه نقش ایجاد و توسعه کسب‌وکار بر توانمندسازی زنان روستایی قابل‌مشاهده است.

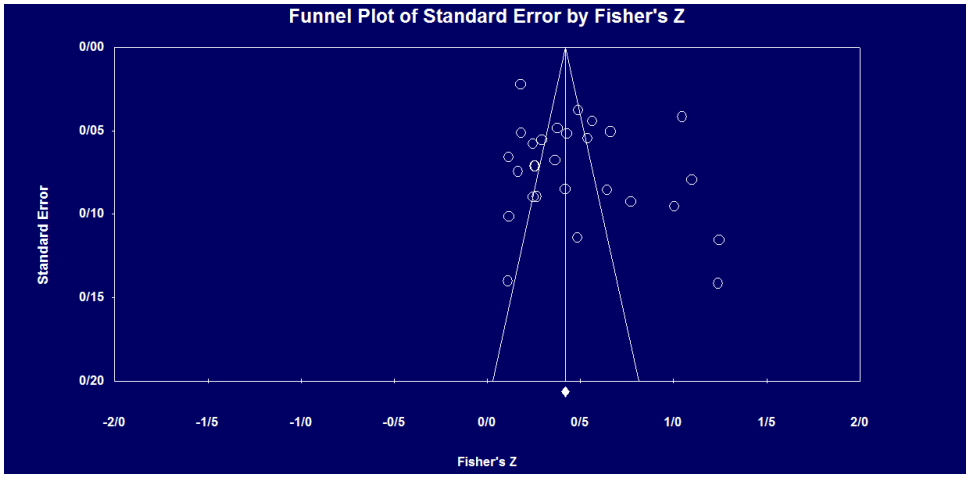

شکل ۶. نمودار قیفی تورش انتشار پژوهش‌های اولیه قبل از تحلیل حساسیت

نتایج حاصل از نمودار قیفی بیانگر تقارن نسبی مطالعات بررسی شده است اما به‌منظور قضاوت صریح در این مورد باید از آزمون‌های آماری همچون آزمون همبستگی بگ و مزدار استفاده شود.

آزمون همبستگی بگ و مزدار[1]، همبستگی رتبه‌ای بین اندازه اثر استاندارد و واریانس این اثرها را مشخص می‌کند. مقدار صفر در این ضریب دلیل بر نبود رابطه بین اندازه اثر و دقت است.

جدول ۳. نتایج حاصل آزمون همبستگی بگ و مزدار

مدل	مقدار ضریب کندال (tau)	Z-Value	سطح معنی‌داری
تصادفی	۰/۴۳	۰/۸۹۴	۰/۴۰۶

براساس اطلاعات به‌دست‌آمده، مقدار تائو کندال بی برای مطالعات بررسی شده برابر با ۰/۴۳ است و با توجه به عدم معنی‌داری این آزمون می‌توان اذعان داشت که فرض صفر مبتنی بر متقارن بودن نمودار قیفی و عدم سوگیری انتشار، تائید می‌گردد.

شکل (۷)، نمودار قیفی مطالعات بکار رفته در فراتحلیل و مطالعات اضافه شده به آن را بر اساس آزمون برازش دوال[2] و توئیدی[3] نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، باید سه مطالعه به سمت راست نمودار قیفی اضافه شود تا نمودار متقارن شود که در این صورت مدل اثرات تصادفی از ۰/۴۱۵ به ۰/۴۸۶ افزایش می‌یابد.

[1] - Begg & Mazumdar
[2] - Dual
[3] - Tweed

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

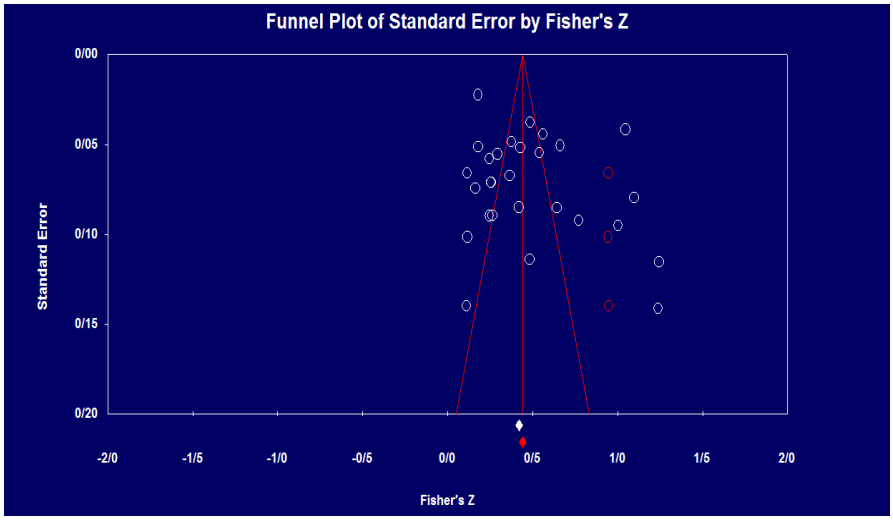

شکل ۷. نمودار قیفی تورش انتشار پژوهش‌های اولیه بعد از تحلیل حساسیت

۵. اندازه اثر

اندازه اثر مطالعات بررسی شده در این فراتحلیل در جدول (۴) به همراه آماره‌های پایه ارائه‌شده است. همان‌طور که مشاهده می‌گردد اندازه اثر ترکیبی ۰/۴۵۳ به‌دست‌آمده است که ازلحاظ آماری معنی‌داری ($P > ۰/۰۱$) است. بر این اساس می‌توان گفت بین نقش ایجاد و توسعه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین بر اساس معیار کوهن[1] این اندازه اثر متوسط ارزیابی می‌گردد.

بررسی اندازه اثر نتایج حاصل از فرا تحلیل نشان می‌دهد که مطالعات دئو و همکاران (۲۰۱۶)، یگانه و همکاران (۱۳۹۳)، به ترتیب با ضریب اثر ۰/۸۴۷ و ۰/۸۴۵ دارای بالاترین اندازه اثر بودند. همچنین پژوهش‌های ادوجی و همکاران (۲۰۱۹)، و کایر و همکاران (۲۰۰۷)، به ترتیب با ضریب اثر ۰/۱۱۴ و ۰/۱۱۷ دارای کمترین اندازه اثر بودند. سایر نتایج در جدول (۴)، قابل‌مشاهده است.

جدول ۴. مطالعات انجام‌شده درزمینه نقش ایجاد و توسعه کسب‌وکار بر توانمندسازی زنان روستایی

شماره	مطالعات	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	سطح معنی‌داری
۱	قلی پور و همکاران (۱۳۹۰)	۰/۵۱۰	۰/۴۴۳	۰/۵۷۳	۱۲/۶۷۱	۰/۰۰۱
۲	نیکی نامی و همکاران (۱۳۹۱)	۰/۲۵۹	۰/۰۸۹	۰/۴۱۴	۲/۹۶۳	۰/۰۰۱
۳	کرد و آبتین (۱۳۹۲)	۰/۵۶۷	۰/۴۴۳	۰/۶۷۰	۷/۵۲۷	۰/۰۰۱
۴	یگانه و همکاران (۱۳۹۳)	۰/۸۴۵	۰/۷۴۵	۰/۹۰۸	۸/۷۵۷	۰/۰۰۱
۵	سعدی و همکاران (۱۳۹۳)	۰/۸۰۰	۰/۷۳۶	۰/۸۵۰	۱۳/۸۰	۰/۰۰۱
۶	نجفی کانی و وصال (۱۳۹۴)	۰/۲۵۱	۰/۱۱۶	۰/۳۷۷	۳/۶۰۰	۰/۰۰۱
۷	ابوالفتح‌زاده و همکاران (۱۳۹۵)	۰/۳۵۰	۰/۲۲۹	۰/۴۶۰	۵/۴۰۸	۰/۰۰۱
۸	عنابستانی و همکاران (۱۳۹۶)	۰/۷۶۳	۰/۶۷۳	۰/۸۳۱	۱۰/۵۲۳	۰/۰۰۱
۹	فراشی و همکاران (۱۳۹۶)	۰/۲۴۲	۰/۰۷۱	۰/۳۹۹	۲/۷۴۹	۰/۰۰۱
۱۰	سعیدی و همکاران (۱۳۹۶)	۰/۴۵۲	۰/۳۹۱	۰/۵۰۹	۱۲/۸۶۳	۰/۰۰۱
۱۱	تاراسی و همکاران (۱۳۹۷)	۰/۱۷۹	۰/۰۸۰	۰/۰۲۷	۳/۵۱۸	۰/۰۰۱
۱۲	گلکار فرد و رضایی مقدم (۱۳۹۸)	۰/۵۸۰	۰/۵۱۰	۰/۶۴۲	۱۳/۰۸۰	۰/۰۰۱
۱۳	محمدی و همکاران (۱۳۹۸)	۰/۳۹۷	۰/۲۴۸	۰/۵۲۸	۴/۹۳۵	۰/۰۰۱
۱۴	قربانی و همکاران (۱۳۹۸)	۰/۷۸۱	۰/۷۴۷	۰/۸۱۱	۲۵/۱۰۷	۰/۰۰۱
۱۵	کایر و همکاران (۲۰۰۷)	۰/۱۱۷	-۰/۰۸۱	۰/۳۰۶	۱/۱۵۸	۰/۲۴۷
۱۶	شاراما و کانتا وارما (۲۰۰۸)	۰/۱۶۳	۰/۰۱۸	۰/۳۰۱	۲/۲۰۷	۰/۰۲۷

[1] - Cohen

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

شماره	مطالعات	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	سطح معنی‌داری
۱۷	باس و همکاران (۲۰۰۹)	۰/۱۷۸	۰/۱۳۵	۰/۲۲۰	۸/۰۴	۰/۰۰۱
۱۸	آران و جوترمی (۲۰۱۱)	/۲۴۰	۰/۱۳۰	۰/۳۴۴	۴/۲۱۸	۰/۰۰۱
۱۹	آنکان و همکاران (۲۰۱۱)	۰/۲۴۹	۰/۱۱۴	۰/۳۷۵	۳/۵۷۰	۰/۰۰۱
۲۰	سلطان و همکاران (۲۰۱۱)	۰/۴۹۳	۰/۴۰۸	۰/۵۷۰	۹/۸۹۹	۰/۰۰۱
۲۱	ادریس و ایلیس (۲۰۱۲)	۰/۱۱۱	-۰/۱۶۲	۰/۳۶۸	۰/۷۹۶	۰/۴۲۶
۲۲	مارو و چمیور (۲۰۱۳)	۰/۴۴۹	۰/۲۵۴	۰/۶۰۹	۴/۲۴۲	۰/۰۰۱
۲۳	دئو و همکاران (۲۰۱۶)	۰/۸۴۷	۰/۷۷۰	۰/۹۰۰	۱۰/۷۶	۰/۰۰۱
۲۴	هزریکا و گوز وامی (۲۰۱۶)	۰/۲۸۶	۰/۱۸۳	۰/۳۸۲	۵/۳۰۴	۰/۰۰۱
۲۵	آدوجی و همکاران (۲۰۱۹)	۰/۱۱۴	-۰/۱۵۰	۰/۲۳۹	۱/۷۳۶	۰/۰۸۲
۲۶	اسلام و همکاران (۲۰۲۰)	۰/۶۸۴	۰/۵۳۰	۰/۷۴۱	۸/۳۴۹	۰/۰۰۱
۲۷	ناصری و همکاران (۲۰۲۰)	۰/۴۰۴	۰/۳۱۶	۰/۴۸۶	۸/۲۵۲	۰/۰۰۱
۲۸	اکتر و چنج (۲۰۲۰)	۰/۳۶۰	۰/۲۷۵	۰/۴۴۰	۷/۷۷۰	۰/۰۰۱
۲۹	وکویس و همکاران (۲۰۲۳)	۰/۳۰۰	۰/۲۲۰	۰/۴۴۰	۵/۳۰۸	۰/۰۰۱
۳۰	چن و همکاران (۲۰۲۴)	۰/۴۰۰	۰/۳۹۸	۰/۴۵۰	۸/۸۹۹	۰/۰۰۱
	اندازه اثر تصادفی	۰/۴۵۳	۰/۳۵۹	۰/۵۳۸	۸/۵۱۱	۰/۰۰۱

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر به بررسی رابطه بین ایجاد و توسعه کسب‌وکار با توانمندسازی زنان روستایی با استفاده از روش فرا تحلیل پرداخته است. هدف این پژوهش دستیابی به نتیجه‌ای دقیق‌تر از طریق ترکیب نتایج مقالات موجود در این زمینه بود. به‌منظور بررسی ارتباط بین واژگان کلیدی این پژوهش و توانمندسازی زنان روستایی، شبکه پژوهش با کمک نرم‌افزار VOSviewer ترسیم گردید. نتایج این تحلیل نشان‌دهنده وجود هم رویدادی بین کلیدواژه‌های کارآفرینی، اعتبارات خرد، درآمد و همکاری در گروه‌های خودیار با توانمندسازی زنان روستایی بود. در این راستا، با جستجوی کلیدواژه‌های مرتبط و انتخاب مقالات مناسب، ۲۸ مقاله مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج حاصل از اندازه اثر تک‌تک مطالعات نیز نشان داد پژوهش‌های دئو و همکاران (۲۰۱۶)، یگانه و همکاران (۱۳۹۳)، دارای بالاترین اندازه اثر بودند. از طرفی پژوهش‌های ادوجی و همکاران (۲۰۱۹)، و کایر و همکاران (۲۰۰۷)، دارای کمترین اندازه اثر بودند. با توجه به معنی‌داری اندازه اثر ترکیبی، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ایجاد و توسعه کسب‌وکار نقش متوسطی در تبیین واریانس توانمندسازی زنان روستایی ایفا می‌کند. به‌طور کلی، نتایج این فرا تحلیل شواهدی را برای حمایت از کسب‌وکارهای زنان روستایی به‌منظور بهبود توانمندسازی آنان فراهم می‌آورد. علاوه بر این، نتایج این پژوهش حاوی اطلاعات مفید و کاربردی برای محققان حوزه توانمندسازی زنان روستایی است. از جمله محدودیت‌های این پژوهش، عدم گزارش اطلاعات کافی در بسیاری از مقالات موجود در این حوزه است. این مشکل به‌ویژه ناشی از نگارش مقالات توسط محققانی است که از کشورهایی می‌آیند که استانداردهای مقاله‌نویسی در آن‌ها به‌درستی رعایت نمی‌شود. به همین دلیل، برخی از مقالات فاقد جزئیات لازم برای تحلیل‌های دقیق و جامع هستند و این امر می‌تواند به کاهش کیفیت نتایج پژوهش‌های آینده منجر شود.

بنابراین، برای بهبود کیفیت تحقیقات در این حوزه، توصیه می‌شود که محققان نتایج تحلیل فرضیه‌های خود را به‌طور کامل و با ذکر دقیق اندازه اثر گزارش کنند. این اقدام نه‌تنها به افزایش شفافیت و قابلیت تکرار پژوهش‌ها کمک می‌کند، بلکه به دیگر محققان نیز این امکان را می‌دهد که از یافته‌ها به‌طور مؤثرتر استفاده کنند. همچنین، محققان باید به ارائه جزئیات بیشتری در مورد روش‌شناسی و تحلیل داده‌های خود بپردازند تا امکان مقایسه و ارزیابی دقیق‌تری از نتایج فراهم شود.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود که محققان به بررسی تأثیرات متغیرهای زمینه‌ای و فرهنگی بر توانمندسازی زنان روستایی توجه بیشتری داشته باشند. این متغیرها می‌توانند نقش مهمی در شکل‌گیری نتایج و تأثیرات کسب‌وکارهای خُرد داشته باشند. به‌ویژه، مطالعه در مورد چگونگی تعامل این متغیرها با فرآیندهای اقتصادی می‌تواند به درک عمیق‌تری از چالش‌ها و فرصت‌های موجود در این حوزه منجر شود.

به‌طور کلی، نتایج این فراتحلیل شواهدی را برای حمایت از کسب‌وکارهای زنان روستایی به‌منظور بهبود توانمندسازی آنان فراهم می‌آورد. این یافته‌ها می‌تواند به‌عنوان منبعی ارزشمند برای محققان و برنامه‌ریزان در این حوزه مورد استفاده قرار گیرد. به‌ویژه، برنامه‌ریزان می‌توانند از این نتایج برای طراحی و اجرای برنامه‌های حمایتی و آموزشی بهره‌برداری کنند که به تقویت کارآفرینی و ایجاد کسب‌وکارهای خرد برای زنان روستایی کمک می‌کند. در نهایت، توجه به این نکات و پیشنهادها می‌تواند به بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی زنان روستایی و تقویت جایگاه آن‌ها در جامعه منجر شود.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله.
نویسنده دوم: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

منابع

ابوالفتح‌زاده، زهرا؛ یوسفی، علی و مظفر امینی، امیر (۱۳۹۵). ارزیابی عوامل مؤثر در توان‌مندسازی زنان روستایی شهرستان اصفهان. *پژوهش‌نامه زنان*، ۷(۱۵)، ۱-۲۷.

تاراسی، زهرا؛ کریم‌زاده، حسین و آقایاری هیر، محسن (۱۳۹۸). بررسی عوامل و محرک‌های مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی (مورد مطالعه: شهرستان زنجان). *نشریه تحقیقات کاربردی* علوم جغرافیایی، ۱۹(۵۴)، ۲۳۷-۲۵۷.

خادمی، عاطفه و صادقی فسایی، سهیلا (۱۳۹۵). فراتحلیل ۴ دهه پژوهش در حوزه مشارکت زنان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۴(۲)، ۳۴-۷۰.

خسروی‌پور، بهمن و سواری ممبینی، آمنه (۱۳۹۷). توانمندسازی و اشتغال زنان روستایی در بخش کشاورزی و تأثیر آن بر امنیت غذایی. در *همایش تولید ملی و اشتغال پایدار: چالش‌ها و راهکارها* (بروجرد).

سعدی، حشمت‌اله؛ جلیلیان، سارا و یعقوبی‌فرانی، احمد (۱۳۹۳). تأثیر کسب‌وکارهای خانگی بر توانمندی اجتماعی زنان روستایی. *فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه*، ۵(۱۹)، ۸۵-۱۰۷.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

سعدی، حشمت‌اله؛ شعبان‌علی فمی، حسین و لطیفی، سمیه (۱۳۹۷). سنجش میزان توانمندی اقتصادی و اجتماعی زنان قالیباف روستایی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی استان همدان). *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۱۰(۲)، ۱۲۶-۱۰۷.

سعیدی، معصومه؛ چهارسوقی، امین؛ مومنی هلالی، هادی؛ نوروزی، علیرضا و واحدی، مرجان (۱۳۹۷). بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی (مورد پژوهشی: شهرستان چرداول، استان ایلام). *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۵(۴)، ۱۷۵-۱۴۹.

صیده، طیبه؛ اشراقی سامانی، رویا و پورسعید، علیرضا (۱۳۹۶). تحلیل نقش توانمندی شغلی بر خوداتکایی زنان روستایی شهرستان ایلام. *پژوهش‌های روستایی*، ۸(۳)، ۵۵۴-۵۷۱.

عربخانی، اسداله؛ سیدمیرزایی، سیدمحمد و کلدی، علیرضا (۱۳۹۸). تحلیل توانمندسازی زنان روستایی در تولید مصنوعات صنایع دستی (مورد مطالعه: دهستان عشق آباد شهرستان نیشابور). *هنر اسلامی*، ۱۵(۳۶)، ۳۶۹-۳۹۳.

عنابستانی، علی‌اکبر؛ صادقلو، طاهره و مرادی، کبریا (۱۳۹۷). تحلیل نقش مدیریت پروژه‌های کارآفرینانه در توانمندسازی زنان روستایی (مورد: اعضای نظام صنفی کشاورزی شهرستان محلات). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۷(۲۳)، ۲۰۳-۲۱۹.

فراشی، مرضیه؛ رحیمیان، مهدی و غلامرضایی، سعید (۱۳۹۶). اعتبارات خرد: توانمندی یا ناتوانمندی اجتماعی زنان روستایی (مورد مطالعه: شهرستان نهاوند). *علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، ۱۳(۲)، ۱۸۹-۲۰۴.

قاسمی، یارمحمد؛ عزیزی، زهرا و مهدی‌زاده، حسین (۱۳۹۸). چگونگی درک زنان روستایی از توانمندی خود. *توسعه اجتماعی*، ۱۴(۴)، ۱-۳۰.

قربانی، مهدی؛ حاج علیزاده، احمد و حیدروند، مسعود (۱۳۹۸). تأثیر ابعاد توانمندسازی و نقش میانجیگری خودکارآمدی بر تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار پایدار روستایی. *پژوهش‌های روستایی*، ۱۰(۳)، ۴۳۸-۴۵۱.

قلی‌پور آرین و رحیمیان، اشرف (۱۳۹۰). رابطه عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار. *رفاه اجتماعی*، ۱۱(۴۰)، ۲۹-۶۲.

قنبری، یوسف و انصاری، رحیمه (۱۳۹۴). شناسایی و تبیین عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: شهرستان رستم). *پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۴(۱۱)، ۱-۱۰.

کرد، باقر و آبتین، عبدالعزیز (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در استان سیستان و بلوچستان (با تمرکز بر توسعه مراکز رشد روستایی، توسعه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و توانمندسازی زنان روستایی). *جغرافیا و توسعه*، ۱۱(۳۲)، ۱-۱۴.

کرمانی، مهدی (۱۳۹۵). *توانمندسازی زنان سرپرست خانوار*. تهران: شهر.

کیانی سلمی، صدیقه و عباسیان، سعید (۱۳۹۹). تحلیل پیامدهای توسعه گردشگری بر توانمندسازی مناطق روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی نطنز). *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۴(۷۱)، ۳۶۷-۳۳۹.

گلکارفرد، مرجان و رضایی مقدم، کورش (۱۳۹۸). رابطه کارآفرینی با ابعاد توانمندی زنان روستایی استان فارس. *راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی*، ۶(۱۱)، ۱-۱۰.

محمدی، یاسر؛ عواطفی، اکمل فرشته و ضمیری، آراسته مینا (۱۳۹۷). اثرات تأمین مالی خرد و توانمندسازی زنان روستایی در استان‌های کرمانشاه و همدان. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۷(۲۶)، ۱۶۹-۱۸۸.

محمدی یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی و احمدی، کبری (۱۳۹۳). بررسی آثار اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی فقرای روستایی (مطالعه موردی: دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان). *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۱۲(۳۵)، ۲۳۳-۲۴۷.

موسوی، مرضیه و روانخواه، فاطمه (۱۳۹۵). واکاوی رابطه انواع نظام‌های رفاهی با توانمندسازی اقتصادی زنان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۴(۱)، ۷۳-۱۰۱.

میرزاخانی، کریم (۱۳۹۹). مطالعه جامعه‌شناختی راهکارهای توانمندسازی زنان روستایی و عشایر. *فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری*، ۴(۴۵)، ۱-۱۵.

نادری مهدیی، کریم و وحدت‌مودب، هاجر (۱۳۹۳). توانمندسازی زنان روستایی برای مشاغل خانگی. *سومین همایش ملی توسعه پایدار روستایی*، همدان.

نجفی‌کانی، علی‌اکبر و وصال، زینب (۱۳۹۴). نقش مدیریت محلی در توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان استرآباد جنوبی شهرستان گرگان). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۰(۳۰)، ۴۷-۵۶.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

نیک‌نامی، مهرداد؛ بندرز، زینب و ثمری، داوود (۱۳۹۱). عوامل اقتصادی مؤثر بر توانمندسازی اعضای تعاونی‌های روستایی زنان استان ایلام. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۲۳(۱۱)، ۴۱-۵۹.

یعقوبی‌فرانی، احمد و جلیلیان، سارا (۱۳۹۴). اثرات اقتصادی و اجتماعی مشاغل خانگی زنان روستایی در شهرستان اسلام‌آباد غرب. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۴(۱۲)، ۹۳-۱۱۳.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

References

Abolfathzadeh, Z. Yousefi, A. & Mozaffar Amini, A. (2016). Evaluation of Factors Affecting Rural Women Empowerment in Isfahan County. *Women Studies*, 7(15), 1-27. (In Persian)

Ahenkan, A. and Boon, E. (2011). Non-timber Forest Products Farming and Empowerment of Rural Women in Ghana. *Environment, Development and Sustainability* 13.5. 863-878.

Akhter, J. & Cheng, K. (2020). Sustainable Empowerment Initiatives Among Rural Women Through Microcredit Borrowings in Bangladesh. *Sustainability*, 12(6), 2275.

Akter, A. Hossain, M. I. Reaz, M. Bagum, T. Tabash, M. & Mahbub, A. (2020). Impact of Demographics, Social Capital and Participation in Income Generating Activities (IGAs) on Economic Empowerment of Rural Women in Bangladesh. *Test Engineering and Management*, 1911-1924.

Anabestani A.A. Sadeghloo, T. Moradi K. (2018). Analysis of the Role of Entrepreneurial Project Management in Empowering Rural Women, Case: Members of the Agricultural Union System in Mahallat County. Space Economics and Rural Development. 7 (23), 203-219. (In Persian)

Anderson, C. L. Reynolds, T. W. Biscaye, P. Patwardhan, V. & Schmidt, C. (2021). Economic Benefits of Empowering Women in Agriculture: Assumptions and Evidence. *The Journal of Development Studies*, 57(2), 193-208.

Arabkhani, A. Seyed Mirzaei, S.M. Kaldi, A. (2019). Empowerment Analysis of Rural Women in the Production of Handicraft Products, Studied in Ashgabat Sub-district of Neishabour County. *Islamic Art*, 15 (36), 369-393. (In Persian)

Aruna, M. & Jyothirmayi, M. R. (2011). The Role of Microfinance in Women Empowerment: A Study on the SHG Bank Linkage Program in Hyderabad (Andhra Pradesh). *Indian Journal of Commerce & Management Studies*, ISSN, 2229, 5674.

Banik, R. & Bai, C. A. (2018). Women Empowerment Through Entrepreneurship with Special Reference to Vendors in Agartala. *International Journal of Research in Social Sciences*, 8(1), 712-719.

Bennett, L. (2002), Using Empowerment and Social Inclusion for Propoor Growth: A Theory of Social Change. Working Draft of Background Paper for the Social Development Strategy Paper. *Washington,* DC: World Bank

Booz & Company (2012). Empowering the Third Billion: Women and the World of Work in 2012. Coalition for Adolescent Girls.

Bose, M. L. Ahmad, A. & Hossain, M. (2009). The Role of Gender in Economic Activities with Special Reference to Women's Participation and Empowerment in Rural Bangladesh. *Gender, Technology and Development*, 13(1), 69-102.

Chen, Z. & Barcus, H. R. (2024). The Rise of Home-returning Women's Entrepreneurship in China's Rural Development: Producing the Enterprising Self Through Empowerment, Cooperation, and Networking. *Journal of Rural Studies*, 105, 103156.

Cheston, S. & Kuhn, L. (2002). Empowering Women Through Microfinance. *Draft, Opportunity International*, 64.

Choudhry, A. N. Mutalib, R. A. & Ismail, N. S. A. (2019). Socio-cultural Factors Affecting Women Economic Empowerment in Pakistan: A Situation Analysis. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(5), 90-102.

Deo, M. Kalisa, F. & Theogene, H. (2016). The Contribution of Women Entrepreneurship in Family Socio-Economic Development in Rural Areas, Rwanda. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 7(6), 256.Development, *Community Development Journal*, 36, 290-300.

Diiro, G. M. Seymour, G. Kassie, M. Muricho, G & Muriithi, B. W (2018). Women's Empowerment in Agriculture and Agricultural Productivity: Evidence from Rural Maize Farmer Households in Western Kenya, *Plos One*, Volume 13, Issue 5, 1- 27.

Dutt, A. Grabe, S. & Castro, M. (2016). Exploring Links Between Women's Business Ownership and Empowerment Among Maasai Women in Tanzania. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 16(1), 363-386.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

Farashi, M. Rahimian, M. Gholamrezaei, S. (2017). Micro Credits, Empowerment or Social Disability of Rural Women: A Case Study of Nahavand County. *Agricultural Extension and Education Sciences*, 13 (2), 189-204. (In Persian)

Ghanbari, Y. & Ansari, R. (2015). Identification and explanation of social and economic factors affecting the empowerment of rural women (Case study: Rostam County), *Rural Research and Planning*, 4 (11), 10-1. (In Persian)

Ghasemi, Y. Azizi Mehdizadeh, H. (2020). How Rural Women Understand their Potential. *Social Developmen*t, 14 (4), 1-30. (In Persian)

Gholipour, A. & Rahimian, A. (2011). The Relationship Between Economic, Cultural and Educational Factors and the Empowerment of the Bread-winning Women. *Social Welfare*, 40(6), 111-120. (In Persian)

Ghorbani, M. Hajalizadeh, A. & Heydarvand, M. (2019). An Evaluation of the Impacts of Empowerment and the Moderating Role of Self-Efficacy on the Desire to Establish Sustainable Rural Businesses. *Journal of Rural Research*, 10(3), 438-451. (In Persian)

Golkar Fard, M. (2019). Relationship Between Entrepreneurship and Empowerment Dimensions of Rural Women in Fars Province. *Journal of Entrepreneurship and Agriculture*, 6(11), 1-10. (In Persian)

Grade, I. I. & Palakkad, K. (2020). Role Of Mongers in the Socio-Economic Empowerment of Rural Women. *Editorial Board*, 9(2), 116.

Gressel, C. M. Rashed, T. Maciuika, L. A. Sheshadri, S. Coley, C. Kongeseri, S. & Bhavani, R. R. (2020). Vulnerability Mapping: A Conceptual Framework Towards a Context-based Approach to Women's Empowerment. *World Development Perspectives*, 20, 100245.

Guvaju, S. & Sherpa, D. K. (2020). A Study of Impact of Microfinance on Women Empowerment in Nepal. *context*, 2(3).

Hazarika, B. & Goswami, K. (2016). Do Home-based Micro-Entrepreneurial Earnings Empower Rural Women? Evidence From the Handloom Sector in Assam. *Asian Journal of Women's Studies*, 22(3), 289-317.

Hung, A. Yoong, J. & Brown, E. (2012). Empowering Women through Financial Awareness and Education.

Idrees, B. Ilyas, R. & Cheema, S. N. (2012). Role of Micro Credit in Women Empowerment in Pakistan. *Academic Research International*, 2(2), 464.

Islam, M. B. Hossain, M. N. Islam, M. K. Nayeem, A. R. & Akter, M. N. (2020). Effect of Financial Entrepreneurship and Literacy Program on Women Empowerment: A Case Study in Khulna District. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(6), 803-810.

Kabeer, N. (2003*).* Gender Mainstreaming in Poverty Eradication and the Millenium Development Goals: A Handbook for Policy-makers and Other Stakeholders. *Commonwealth Secretariat*, CIDA, IDRC.

Kanyagui, M. K. Sajithkumar, K. J. Velankar, Y. Mohan, R. Viswanathan, P. K. & Magnani, N. (2024). Livelihood Challenges Faced by Women in Rural India: *Exploration of Solutions Using Participatory Action Research. Development in Practice*, 34(4), 512-526.

Karlekar, Malavika. (2004). A Note on the Empowerment of Women. *Indian Journal of Gender Studies*, 11(2), 145-155.

Kasoga, P. S. (2020). Microfinance Institutions and Women's Empowerment: Empirical Evidence in Tanzania. International Journal of Financial Services Management, 10(3), 190-216.

Kaur, M. Mishra, B. Singh, P. Singh, A. & Rathore, S. (2007). Empowerment of Rural Women: An Analysis of Constraints. *Indian Research Journal of Extension Education*, 7(2&3), 90-93.

Kermani, M. NoghaniDokhtBahmani, M. & Baradarankashani, Z. (2018). A Qualitative Meta-Analysis of Two Decades of Research on the Empowerment of Rural and Urban Women in Iran. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 16(2), 33-54. (In Persian)

Khademi, A. & Sadeghie Fasai, S. (2016). Meta-Analysis of Four Decades of Research in the Field of Women's Participation. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 14(2), 34-70. (In Persian)

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

Khan, A. Vashistha, N. & Siddique, R. A. (2017). Women Empowerment through Entrepreneurship for Their Holistic Development. *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 7(2), 1-17.

Khosravi Pour, B. and Savari Membni, A. (2019). Empowerment and Employment of Rural Women in the Agricultural Sector and Its Impact on Food Security, *Conference on National Production and Sustainable Employment*, Challenges and Strategies, Boroujerd. (In Persian)

Kiani, S. S. & Abbasian, S. (2020). The Consequences of Tourism Development on Empowerment of Communities in Rural Areas (Case study: villages of central district of Natanz). Rural Research. 24(71). 339-367. (In Persian)

Kord, B. & Abtin, A. (2013). Review the Factors Affecting on Development of Rural Entrepreneurship in Sistan and Baluchestan Province (With Focus on Developing Rural Growth Centers, Developing in Formation and Communication Technologies and Empowerment of Rural Women). *Geography and Development*. 11(32). 1-14. (In Persian)

Kumari, A. & Shankar, D. A. U. (2020). Rural Women Entrepreneurship in Tourism Sector: Findings from Case Studies. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(4), 835-843.

Kusugal, P. S. (2020). Women Empowerment through Self-Help Groups: An Empirical Study in Haveri District of Karnataka. *Research Journal of Finance and Accounting*, 84(9), 84-89.

Kuumuori Ganle, J. Afriyie, K. and Yao Segbefia, A. (2015), Microcredit: Empowerment and Disempowerment of Rural Women in Ghana, *World Development*, 66, 335-34.

Longwe Sara H. (1991). Gender Awareness: the Missing Element in the Third World Development Project, a Chapter of "Changing Perceptions: Writing on Gender and Development", *by Wallace T. & March* C.: OXFAM.

Malhotra, A. Schuler, S.R. & Boender, C. (2002). Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development. Background Paper Prepared for the World Bank Workshop on Poverty and Gender. Washington, D.C.: *International Center for Research on Women*.

Maru, L. & Chemjor, R. (2013). Microfinance Interventions and Empowerment of Women Entrepreneurs' Rural Constituencies in Kenya. *Research Journal of Finance and Accounting*, 4(9), 84-95.

Mirzakhani, K. (2020). Sociological Study of Empowerment Strategies for Rural and Nomadic Women. *Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 4 (45), 1-15. (In Persian)

Mohammadi Yeganeh, B. Cheraghi, M. Ahmadi, K. (2014). Investigating the Effects of Microcredit on Economic Empowerment of Rural Poor, Case study: Ghani Biglou Rural District, Zanjan County. *Journal of Geography and Development*, 12 (35), 233-247. (In Persian)

Mohammadi, Y. Avatefi Akmal, F. & Zamiri Arasteh, M. (2020). The Rural Women Quality of Life; A function of Microfinance Quality and Individual Quality (Case studies of Kermanshah & Hamedan Counties). *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 51(3), 587-602. (In Persian)

Moher D, Soeken K, Sampson M, Ben-Porat L, Berman B. (2002). Assessing the Quality of Reports of Systematic Reviews in Pediatric Complementary and Alternative Medicine. *BMC Pediatr*.

Mousavi, M. & Ravankhah, F. (2016). Investigating the Relationship Between Various Welfare Systems and Women's Economic Empowerment. *Social Psychological Studies of Women*, 14 (1), 73-101. (In Persian)

Murthi, K. & Hammell, K. W. (2020). Choice'in Occupational Therapy Theory: A Critique from the Situation of Patriarchy in India. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 1-12.

Naderi Mehdi, K. & Vahdat Modab, H. (2014). Empowerment of Rural Women for Domestic Jobs, *Third National Conference on Sustainable Rural Development, Hamedan*. (In Persian)

Najafi Kani, A.A. Vesal, Z. (2015). The Role of Local Management in Empowering Rural Women (Case Study: South Astarabad Rural District of Gorgan). *Human Settlement Planning Studies*, 10 (30), 47-56. (In Persian)

Naseri, S. Amin, H. C. Arayesh, M. B. & Poursaeed, A. (2020). Designing Employment-centered Empowerment Model for Rural Women Head of Households in Ilam Province with an Emphasis on their Professional Competencies. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 13(32), 1-18.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]

Niknami, M. Bandrez, Z. & Samari, D. (2012). Economic Factors Affecting on Empowerment of memxers of Women Rural Cooperatives in Ilam province. *Co-Operation and Agriculture*, 23(11), 41-59. (In Persian)

Paul, I. Mandal, L. & Datta, S. (2018). Feasibility Study of the Small-Scale Poultry-Cum-Fish Farming in Homestead Ponds for Empowerment of Rural Women: A Case Study in the New Alluvial Zone of West Bengal, India. *International Journal of Fisheries and Aquatic Studies*, 6(3), 118-122.

Pines, A.M. and Schwartz, D (2010). Now You See Them, Now You Don't Gender Differences in Entrepreneurship, *Journal of Managerial Psychology*, 23, 811-32.

Preeti, Sh. & Shashi, K.V. (2008). Women Empowerment through Entrepreneurial Activities of Self-Help Groups. *Indian Res. J. Ext. Edu*. 8 (1).

SAADI, H. Jalilian, S. & YAGHOUBI, F. A. (2014). The Influence of Home-based Businesses on Rural Women's Social Empowerment.

Saadi, H. Shaban, A.F. Latifi, H. Assessing the Economic and Social Empowerment of Rural Women Carpet Weavers and the Factors Affecting it (Case Study of Hamadan Province). *Women in Development and Politics (Women's Research)* 10 (2) 126-107. (In Persian)

Sabir, R. I. & Majid, M. B. (2023). Factors Affecting Women Empowerment: A Micro Financing Perspective. *Journal of Entrepreneurship and Business Venturing*, 3(1). (In Persian)

Saeidi, M. Chaharsoughi Amin, H. Moumenihelali, H. Norouzi, A. & Vahedi, M. (2018). Investigating the Role of Micro-Credit Fund on the Economic Empowerment of Rural Women (A Case Study: Chardavol Township, Ilam Province). *Women's Studies Sociological and Psychological*, 15(4), 149-175. (In Persian)

Sathiabama, K. (2010). *Rural Women Empowerment and Entrepreneurship Development* (No. id: 2475).

Sayydeh, T. Eshraghi Samani, R. & Poursaeed, A. (2017). The Role of Occupational Capability in the Self-reliance of Rural Women in Ilam County. *Journal of Rural Research*, 8(3), 554-571. (In Persian)

Sharma S, Gupta A (2017), The Everyday Lives and Coping Strategies of Women in Delhi; Discerning Roots of Psychological Empowerment-An Ethnographic Study, *International Journal of Indian Psychology*, 4(2), 12-19.

Sharma, P. & Varma, S. K. (2008). Women Empowerment Through Entrepreneurial Activities of Self-Help Groups. *Indian Research Journal of extension education*, 8(1), 46-51.

Sultana, A. M. (2011). Factors Effect on Women Autonomy and Decision-Making Power Wwithin the Household in Rural Communities. *Journal of Applied Sciences Research*, 7(1), 18-22.

Suminah, S. & Anantanyu, S. (2020). Empowering Poor-Households Women on Productive Economy Bbusinesses in Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics, and Business*, *7*(9), 769-779.

Tarasi, Z., Karimzade, H. & Aghayari, H. M. (2019). Investigating Factors and Stimuli Affecting the Empowerment of Rural Women (Case Study: Zanjan County). *Researches in Geographical Sciences*. 19 (54), 237-257. (In Persian)

Terry, G. (2009). No Climate Justice Without Gender Justice: An Overview of the Issues. *Gender and Development*, 17 (1), 5- 18.

Uduji, J. I. Okolo Obasi, E. N. & Asongu, S. A. (2019). Corporate Social Responsibility and the Role of Rural Women in Sustainable Agricultural Development in Sub–Saharan Africa: Evidence from the Niger Delta in Nigeria. *Sustainable Development*, 27(4), 692-703.

Ugbomeh, G. (2001). Empowering Women in Agricultural Education-for Sustainable Rural.

Unanam, H. R. (2020). Impact of Women's Economic Empowerment in Development: An Evaluation of Development Exchange Centre in Plateau State. *International Journal of Gender and Women" s Studies*, 8(1), 1-16

Vukovic, D. B. Petrovic, M. Maiti, M. & Vujko, A. (2023). Tourism Development, Entrepreneurship and Women's Empowerment–Focus on Serbian Countryside. *Journal of Tourism Futures*, 9(3), 417-437.

World Bank. (2012). World Development Report: Gender Equality and Development.

Yaghoubi Farani A. Jalilian, S. (2015). Economic and Social Effects of Rural Women's Home Jobs in Islamabad-e-Gharb. *Space Economics and Rural Development*. 4 (12), 93-113. (In Persian)

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.52.4.4]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.3]